

تعاون و کشاورزی، سال اول، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۱

بررسی تأثیر مدیریت دولتی در عملکرد تعاونیهای تولید کشاورزی

اسدالله عباسی^۱، غلامحسین حسینی نیا^۲

تاریخ دریافت: ۹۱/۴/۲۸ تاریخ پذیرش: ۹۱/۹/۲۷

چکیده:

هدف این تحقیق کاربردی، بررسی تأثیر مدیریت دولتی در عملکرد تعاونیهای تولید کشاورزی بوده است. تحقیق حاضر از حیث امکان کنترل متغیرها، از نوع تحقیقات شبه تجربی و توصیفی است. جامعه آماری تحقیق شامل تعاونیهای تولید کشاورزی دایر در استانهای فارس، خراسان شمالی، رضوی و جنوبی، کرمان و اصفهان بوده است که به شیوه نمونه گیری تصادفی متناسب از میان آنها ۱۵۷ تعاونی انتخاب و مطالعه شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات، پرسشنامه بوده که روایی و پایایی آن قبلاً طی یک مطالعه پایلوت مورد بررسی قرار گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون آماری ناپارامتری من ویت نی یو استفاده شد. یافته های این مطالعه نشاندهنده تأثیر مثبت مدیریت دولتی در برخی از ابعاد عملکردی تعاونیها از حیث اجتماعی بوده، در حالی که بر روی شاخصهای عملکرد فنی و اقتصادی چندان تأثیری نداشته است. بر اساس نتایج تحقیق، خودگردانی تعاونیهای تولید می باید به نحوی دنبال شود که مزیتهای ناشی از مدیریت دولتی در آنها تداوم یابد.

واژه‌های کلیدی:

تعاونی تولید کشاورزی، مدیریت تعاونی، خودگردانی

e-mail: info@dr-abbasi.com

۱. وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (نویسنده مسئول)

۲. استادیار گروه کسب و کار جدید، دانشگاه تهران و معاون امور تعاون وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

مقدمه

به استناد ماده ۲۶ قانون تعاون جمهوری اسلامی ایران و تبصره ذیل آن، تعاونیهای تولیدی در کلیه اولویتها و حمایتیهای مربوط به تعاونیها حق تقدم دارند. تعاونیهای تولیدی سهمی حدود ۴۸ درصد از تعاونیهای تشکیل شده در کشور را به خود اختصاص داده اند که بالاترین سهم در گرایشهای تشکیل شده تعاونی در کشور می باشد. همچنین ۳۷ درصد از اشتغال ایجاد شده در بخش تعاون کشور را تعاونیهای تولیدی ایجاد کرده اند. تعاونیهای تولید کشاورزی نیز در ۱۷ گرایش فعال بوده و بیش از ۲۲/۷ درصد از تعاونیهای کشور صرفاً در این بخش تشکیل شده اند که این رقم بالاترین میزان در بین تعاونیهای تولیدی کشور است. بنابراین پرداختن به عملکرد تعاونیهای تولید کشاورزی در کشور اهمیت و اولویت بالایی دارد.

بررسیهای آقاچانی ورزنه (۱۳۸۰) و امینی و صفری شالی (۱۳۸۱) در ایران نشان داده است که عملکرد شرکتهای تعاونی در بخش کشاورزی چندان مناسب نبوده است. بر اساس نتایج این پژوهشها، نگرش اعضا نسبت به تعاون، شناخت اعضا از اصول تعاون و آگاهی و مشارکت و آموزش اعضا در افزایش کارایی و بهبود عملکرد تعاونیها نقش مهم و مثبتی داشته اند. ارزیابی مشارکتی تعاونی تولید کشاورزی فرزریان استان لرستان توسط آگهی و حیدری (۱۳۸۶) نشان می دهد که اگرچه تأثیر تعاونیهای تولید روستایی در نظام بهره برداری منطقه و تغییر شیوه های تولید آنها قابل توجه نبوده است، ولی تعاونیها در توسعه کشت محصولات جدید مانند کلزا و چغندر قند نقش داشته اند. از سوی دیگر، اهداف اقتصادی و اجتماعی مشخص شده برای تعاونیها هر دو در سطح نازلی بوده و تعاونی را با دو چالش مهم یعنی مشارکت و مقبولیت و اعتماد مواجه کرده است. یافته های این مطالعه همچنین نشان داده است که نوعی از عدم خودباوری در زمینه تصمیم گیری و بر عهده گیری مسئولیتهای توسعه محلی در بین روستاییان اعضای تعاونی مشاهده می شود. از نظر کشاورزان، خودگردانی تعاونی و عدم دخالت دولت در اداره تعاونی مانند گماردن کارمند به عنوان مدیر عامل شرکت، نقطه

قوت و نداشتن نقدینگی و عدم اطلاع رسانی درست و بموقع به اعضا نیز نقطه ضعف تعاونی بوده است. فعالیتهای موجود تعاونی تولید در توزیع کود و بذر و کارگزاری بیمه اجتماعی خلاصه شده و از این رو بین فعالیتهای موجود با فعالیتهای پیش بینی شده در اساسنامه تعاونی تفاوت زیادی دیده می‌شود. همچنین بین فعالیتهای موجود تعاونی با فعالیتهای مورد انتظار (آرمانی) کشاورزان عضو آن نیز فاصله زیادی وجود دارد. اغلب، باور عمومی اعضای تعاونی بر حل مشکلات توسط دولت استوار بوده است. ناآگاهی کشاورزان از قوانین و مقررات و اصول تعاونی و عدم ایفای نقشهای مدیریتی توسط اعضا در سالهای گذشته در این تعاونی بزرگترین مانع در خودگردانی آنها تشخیص داده شده است.

گریس راد و همکارانش (Gripsrud et al., 2001) مداخله دولت در امور تعاونیها را تنها در محدوده حفظ منافع اعضا در یک چارچوب قانونی موجه می‌دانند. از سوی دیگر، دی (Didi, 2004) اعتقاد دارد همگنی اعضا و پایداری گروه های کوچک در موفقیت تعاونیها تاثیر بسزایی دارد. همچنین وی بر نقش مشارکت در بهره گیری از منابع و موفقیت شرکتها تأکید دارد.

انباشت یا تولید سرمایه اثر مستقیمی بر توان رقابت اقتصادی تعاونیهای تولید نسبت به سایر فعالیتهای اقتصادی دارد. تعاونیها، همانند سایر واحدهای اقتصادی، نیازمند سرمایه گذاری در زمینه های مختلف می باشند. بخش عمده این اقدامها به منظور تطابق وضع تعاونی با فناوری پیشرفته روز و دستیابی به حداکثر بازده اقتصادی انجام می‌گیرد که این امر به تدریج باعث افزایش میزان کالاهای سرمایه ای تعاونی خواهد شد. همچنین تغییراتی که به طور مستمر در ساختار بازارهای کالا و خدمات پدیدار می‌گردد، نیاز سرمایه گذاری واحدهای تعاونی را تشدید می‌کند. برای واحدهای تولیدی کوچک و متوسط، اغلب امکان استفاده از فناوری پیشرفته و مکانیزه کردن مراحل تولیدی، به علت عدم دسترسی به سرمایه‌های کافی وجود ندارد. از طریق تشکیل تعاونیهای جدید، تقویت تعاونیهای موجود و همکاری و ادغام آنها با شرکتهای سرمایه گذاری تابعه و با هدف برخورداری از خدمات آنها، تمرکز ذخایر مالی

واحدهای تولیدی که به عضویت این تعاونیها درآمده اند، ممکن می‌گردد و از این راه سرمایه‌گذاری بر حسب نیاز مشترک واحدهای تولیدی مذکور انجام می‌گیرد (تورداسن، ۱۳۷۱).

سعدی و همکارانش (۱۳۸۶) طی آسیب‌شناسی شرکتهای تعاونی تولید کشاورزی استان همدان، مهمترین این آسیبها را شامل: آگاهی محدود اعضا از اصول و فلسفه شکل‌گیری تعاونیهای تولید، گرایش شدید تعاونیها به ارائه خدمات، ضعف آموزش اعضای تعاونی، محدودیت سرمایه، گرایش تعاونیها به دولت، نامشخص بودن اولویت وظایف و اهداف تعاونی برای مردم، کاهش حس مشارکت پذیری اعضا و بی‌اعتنا شدن آنها نسبت به مسائل تعاونی دانسته‌اند. این محققان کاهش دخالت دولت، تأمین سرمایه اولیه تعاونی توسط آن و ارائه خدمات متنوع به مردم از طرف تعاونی را در رفع آسیبهای تعاونیهای مورد مطالعه پیشنهاد داده‌اند.

نتایج مطالعه کوپاهی و کیانی (۱۳۸۵) بر روی شرکتهای تعاونی نشان داده است که اولویت دادن به اهداف خدمات رسانی باعث کاهش سود شرکت می‌گردد. هر چند در ازای کاهش سود، رفاه اعضا افزایش می‌یابد، ولی در بلندمدت، کاهش سود شرکتهای از یک سو و تورم قیمتها از سوی دیگر باعث تضعیف بنیه اقتصادی شرکتهای شده و خدمات رسانی به اعضا را با مشکل مواجه می‌سازد. بنابراین، شرکتهای باید ضمن واقعی کردن نرخ خدمات از ابزارهای جایگزین مانند افزایش سرمایه اعضا و یا جذب اعضای جدید استفاده نمایند. همچنین در راستای حمایت دولت از بخش کشاورزی، پشتیبانی و حمایت دولت از شرکتهای تعاونی ضروری می‌باشد.

لهسایی زاده (۱۳۸۵) بر این عقیده است که تشکیل تعاونیهای تولیدی عاملی اشتغالزای در سطح روستا و حتی خارج از روستا می‌باشد. تعاونیهای تولید روستایی به علت تجمع سرمایه و امکانات تولیدی، واحدهای اقتصادی گسترده‌ای را تشکیل می‌دهند. این گونه واحدها ناگزیر به انجام فعالیتهای بیشتری نسبت به واحدهای اقتصادی انفرادی هستند و در نتیجه،

مجبورند افرادی غیر از اعضای اصلی خود را به کار گیرند. تعاونیهای تولید روستایی در فرایند گسترش می توانند تنوعی از فعالیتهای تولیدی را راه اندازی کنند. این امر نیاز به نیروی کار اضافی دارد که می توان این نیروی کار را از بین روستاییان غیر عضو در تعاونی انتخاب کرد. بنابراین، فعالیت تعاونیهای تولید روستایی مرتبط با فعالیتهای خارج از روستا می گردد و لذا برای انواع فعالیتهای خدماتی، افرادی در خدمت تعاونیها قرار می گیرند که این خود راه دیگری برای اشتغالزایی است.

آگهی (۱۳۸۴) در تحقیقی به نقش دولت در مدیریت تعاونیها پرداخته است. وی با استناد به مطالعات گوناگون معتقد است که در کشورهای جهان دو رهیافت متفاوت در شکل گیری تعاونیها دنبال شده است که از یک طرف، اهداف دولت از تأسیس تعاونیها را منعکس می سازد و از طرف دیگر، حدود دخالت دولت در امور تعاونیها را نشان می دهد. اولین رهیافت، رهیافت از بالا به پایین است و به شیوه ای اشاره دارد که در آن دولتها رأساً اقدام به تأسیس تعاونیها می کنند. در این حالت با توجه به عدم حضور مردم به هنگام تأسیس، معمولاً فلسفه و اهداف متعالی آن درک نمی شود و در بیشتر موارد این تشکلهای شکست روبرو می شوند. با توجه به اقدام یک جانبه دولت در راه اندازی این تشکلهای معمولاً مردم هیچ گونه احساسی مبنی بر مالکیت آنها ندارند. در نتیجه دولت مجبور است دائماً تعاونی را مورد حمایت قرار دهد تا بتواند حیات آن را حفظ نماید. پیامد این امر، وابستگی کامل تعاونیها به دولت و شکست حتمی در صورت قطع کمکهاست. اکثر صاحب نظران نسبت به رهیافت از بالا به پایین نظر مثبتی ندارند بلکه براین باورند که اصولاً دولت می باید به ایفای نقش راهنمایی و نظارت پردازد و از سویی، حمایت دولت باید به صورت موقتی باشد و تعاونیها باید پیوند خودشان را با دولت رفته رفته قطع سازند. در حالت دوم یعنی رهیافت از پایین به بالا، که بیشتر در کشورهای توسعه یافته به چشم می خورد، این سازمانها حالتی خودجوش داشته و دولت به عنوان پشتیبان این تشکلهای آنها را تحت پوشش خود قرار می دهد و چه بسا نقش دولت در جنبشی که از ابتدا از درون یک جامعه آغاز شده، به تدریج بسیار شفاف گردد. بر خلاف

رهیافت اول، هدف این رهیافت، قطع حمایت‌های دولت (که در ابتدای تأسیس تعاونیها، ضروری به نظر می‌رسد) در درازمدت و ایجاد یک تعاونی مستقل است. در این باره تعدادی از کارشناسان معتقدند حمایت‌های دولت از تعاونیها در پاره‌ای از موارد منجر به اعمال نظر و دخالت در مدیریت تعاونیها شده و بر استقلال آنها و عملکردشان تأثیر داشته است.

با این مقدمه، هدف اصلی تحقیق حاضر آزمون این فرضیه است که تعاونیهای تولیدی تحت تأثیر مدیریت دولتی (غیر خودگردان) از بعد عملکردی چه تفاوتی با تعاونیهای تولیدی دارند که خودگردان بوده و تحت تأثیر این مدیریت دولتی قرار ندارند.

مواد و روشها

تحقیق حاضر کاربردی و از حیث امکان کنترل متغیرها شبه تجربی و بر حسب زمان وقوع زمینه تحقیق از نوع تحقیقات پس رویدادی است. با توجه به اهداف مطالعه، وضعیت شاخصهای مورد بررسی درباره تعاونیهای تولید روستایی از دیدگاه مدیران عامل این شرکتها در شش استان اصفهان، خراسان شمالی، خراسان جنوبی و خراسان رضوی، فارس و کرمان مطالعه شد. ۵۳۰ تعاونی تولید در این استانها فعال می‌باشند که این تعداد در حدود نیمی از تعاونیهای فعال در کشور است. جهت تعیین حجم نمونه تحقیق حاضر از فرمول کوکران استفاده گردید. به منظور تعیین واریانس جامعه مورد مطالعه و دقت احتمالی مطلوب، تعداد ۳۰ نفر از جامعه در مرحله اول به صورت تصادفی انتخاب و پیش آزمون شدند. پس از انجام محاسبات بر اساس فرمول فوق، حجم نمونه مورد مطالعه برابر ۱۵۰ تعاونی محاسبه شد که در نهایت پس از عملیات میدانی، ۱۵۷ پرسشنامه تکمیل و تجزیه و تحلیل گردید. برای دسترسی به نمونه‌های مورد مطالعه، روش نمونه‌گیری تصادفی متناسب به کار رفت. ابزار پژوهش، پرسشنامه بوده که در بر دارنده کلیه پرسشهای مرتبط با اهداف و سئوالات تحقیق از هر یک از گروه‌های مورد مطالعه بوده است. برای تعیین اعتبار و انجام اصلاحات لازم، پرسشنامه در اختیار اساتید فن قرار گرفت. همچنین در مرحله پیش آزمون، نسبت به تعیین اشکالات و

ایرادات موجود در پرسشنامه اقدام گردید و پس از در نظر گرفتن دیدگاه‌های پاسخگویان و صاحب‌نظران، پرسشنامه نهایی تنظیم شد. همچنین برای تعیین پایایی پرسشنامه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار این ضریب برای ۳۰ پرسشنامه آزمون مقدماتی برابر ۰/۸۳ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی ابزار تحقیق است. در این تحقیق با توجه به اینکه برای سنجش دیدگاه‌های دو گروه، از طیف لیکرت استفاده شد، از آزمون تحلیلی مناسب به منظور مقایسه میانگینها در بین دو نوع تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان، یعنی از آزمون من ویت‌نی یو استفاده شد. فرضیات تحقیق عبارتند از:

فرضیه ۱: بین تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی (غیر خودگردان) و تعاونیهای خودگردان از نظر شاخص میزان عملکرد و عملیات فنی تفاوت معنی داری وجود دارد.

فرضیه ۲: بین تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی (غیر خودگردان) و تعاونیهای خودگردان از نظر شاخص مالی و سرمایه گذاری تفاوت معنی داری وجود دارد.

فرضیه ۳: بین تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی (غیر خودگردان) و تعاونیهای خودگردان از نظر شاخص سطح مکانیزاسیون تفاوت معنی داری وجود دارد.

فرضیه ۴: بین تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی (غیر خودگردان) و تعاونیهای خودگردان از نظر شاخص میزان و وضعیت خدمات رسانی به اعضا تفاوت معنی داری وجود دارد.

فرضیه ۵: بین تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی (غیر خودگردان) و تعاونیهای خودگردان از نظر شاخص نوع و میزان تحقق انتظارات از دولت تفاوت معنی داری وجود دارد.

فرضیه ۶: بین تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی (غیر خودگردان) و تعاونیهای خودگردان از نظر شاخص وضعیت مالکیت اعضا تفاوت معنی داری وجود دارد.

فرضیه ۷: بین تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی (غیر خودگردان) و تعاونیهای خودگردان از نظر شاخص میزان ارتباطات تفاوت معنی داری وجود دارد.

فرضیه ۸: بین تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی (غیر خودگردان) و تعاونیهای خودگردان از نظر شاخص تامین نیروی انسانی و ایجاد اشتغال تفاوت معنی داری وجود دارد.

نتایج و بحث

الف) ویژگیهای کلی نمونه های مورد مطالعه

در مجموع ۱۵۷ تعاونی تولید مورد بررسی بیشترین تعداد (۴۷) در خراسان رضوی و کمترین (۱۰) در استان اصفهان واقع شده اند. همچنین تعاونیها در ۴۶ شهرستان پراکنده بوده اند. از مجموع کل تعاونیهای مورد مطالعه، ۷۶/۴ درصد (۱۲۵ تعاونی) خودگردان و ۲۳/۶ درصد (۳۲ تعاونی) غیر خودگردان بوده اند؛ البته گفتنی است که عمده تعاونیهای غیر خودگردان نیز هم اکنون مدیرانی دارند که توسط هیئت مدیره و مجامع انتخاب شده اند، ولی به دلیل سابقه و تأثیرگذاری کارشناسان دولتی در تعیین آنها همچنان به عنوان غیر خودگردان شناخته می شوند. از مجموع تعاونیهای تولید مورد مطالعه، ۲۸/۷ درصد به صورت خودجوش و توسط مردم (کارآفرینان) تأسیس شده و مابقی یا به طور مستقیم توسط کارشناسان وزارت جهاد کشاورزی و یا با راهنمایی و کمک آنها تأسیس شده اند. از سوی دیگر، یافته های توصیفی گویای تغییر سیاست دولت در زمینه تأسیس تعاونیهای تولید کشاورزی به نحوی است که از سال ۱۳۸۲ به بعد تأسیس تعاونیهای تولید با مدیریت دولتی در بین تعاونیهای مورد مطالعه به ثبت نرسیده است، در حالی که بیش از ۴۴ درصد از تعاونیهای تولید به صورت خودگردان بوده و در فاصله سالهای ۷۹ تا ۸۵ تأسیس شده اند.

قدیمی ترین تعاونی تولید مورد مطالعه دارای ۳۴ سال سابقه و میانگین سابقه فعالیت این تعاونیها ۱۰ سال بوده است. میانگین تعداد روستاهای تحت پوشش هر تعاونی ۸ روستا، میانگین جمعیت تحت پوشش آنها ۴۶۸۲ نفر، متوسط تعداد اعضای تعاونی در بدو تأسیس ۱۸۲ نفر و در زمان مطالعه ۳۸۷ نفر بوده است. ۹۲/۳ درصد از تعاونیهای مورد مطالعه فعال و تنها حدود ۷/۷ درصد آنها نیمه فعال بوده اند. از نظر تعداد فرصتهای شغلی، ۲۴/۳ درصد تعاونیهای تولید مورد بررسی هیچ فرصت شغلی جدیدی را ایجاد نکرده اند و ۵۹/۸ درصد از آنها نیز بین ۱ تا ۵ فرصت شغلی ایجاد کرده اند. از سوی دیگر، میانگین تعداد فرصتهای شغلی ایجاد شده با تأسیس و فعالیت هر تعاونی تولید ۳/۸ و یا در حدود ۴ فرصت شغلی بوده است. ۲۴/۲ درصد

از تعاونیها فاقد کارشناس بوده و ۵۵/۶ درصد تنها یک کارشناس استخدام نموده اند. این در حالی است که متوسط اراضی کشاورزی تحت پوشش هر تعاونی ۴۰۷۵ هکتار و متوسط دامهای سبک تعاونی ۱۳۲۶۰ رأس و متوسط دامهای سنگین ۸۴۰ رأس بوده است.

با نگاهی اجمالی به یافته های توصیفی مشخص می گردد که با وجود گستردگی فعالیتهای کشاورزی و دامداری تعاونیهای مورد مطالعه متأسفانه ایجاد فرصتهای شغلی جدید و نیز بهره گیری از افراد کارشناس و متخصص اولویت چندانی نداشته است. بررسی عملکرد تولیدات زراعی و باغی تعاونیهای تولید مورد بررسی نشاندهنده رشد مطلوب در عملکرد تولیدات بعد از تأسیس شرکت تعاونی بوده است و از این نظر، تعاونیهای مورد بررسی موفق بوده اند.

ب) بررسی فرضیات تحقیق (مقایسه تحلیلی تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان)

به منظور مقایسه تحلیلی تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان یا آزمون فرضیات مقایسه ای، از آزمون من ویت نی یو استفاده شد. در جداول ۱ تا ۸ نتایج این آزمون برای فرضیات مختلف نشان داده شده است. به منظور جلوگیری از طولانی شدن مطلب و ارائه تکراری جداول نتایج آزمونها، از جداول تلفیقی استفاده شد و تنها به ارائه دو آماره مهم (عدد یوی محاسبه شده و سطح معنی داری = p) اکتفا گردید. ضمناً در برخی آزمونها ارائه شده در جداول ۸ گانه، علی رغم بالا بودن اختلاف میانگینها آزمون ذیربط معنی دار نشده و مواردی با اختلاف کمتر معنی دار شده است که علت اصلی این تفاوت به واریانس نظرات مخاطبین سؤالات مختلف بر می گردد. چنانچه تشتت نظرات کم باشد، ممکن است با اختلاف کمتر هم نظرات دو گروه باهم تفاوت معنی دار داشته باشد؛ اما اگر تشتت نظرات بالا باشد و نظرات همگنی پایینی داشته باشند، با اختلاف میانگین بالاتر هم آزمون معنی دار نمی شود.

۱. مقایسه شاخص عملیات فنی در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان

چنانکه در جدول ۱ مشاهده می شود، به جز در سه عملیات ایجاد ایستگاه های پمپاژ، شبکه انتقال و اصلاح مسیر و بهسازی و تهیه نقشه کاداستر، که در هر سه مورد میزان عملیات

انجام شده در تعاونیهای غیر خودگردان بیشتر از تعاونیهای خودگردان محاسبه شده است، در سایر موارد تفاوت معنی داری بین شاخصهای عملیات فنی در دو نوع تعاونی مورد مطالعه دیده نمی شود و این نشان می دهد که هر دو نوع تعاونی خودگردان و غیر خودگردان در انجام عملیات فنی تلاش کرده اند و به نظر می رسد نوع مدیریت در خصوص این گونه شاخصها چندان متفاوت نمی باشد.

جدول ۱. مقایسه تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان از نظر شاخص عملیات فنی

ردیف	نوع عملیات	میانگین رتبه ای	مقدار آماره P (سطح معنی داری)	من ویت نی یو
۱	تهیه نقشه توپوگرافی	خودگردان: ۶۹/۹۶ غیر خودگردان: ۸۲/۶۷	۳۲۹	۰/۲۵۳
۲	مطالعه خاکشناسی نیمه تفصیلی	خودگردان: ۷۱/۴۶ غیر خودگردان: ۸۴/۴۲	۳۳۶/۵	۰/۲۴۱
۳	یکپارچه سازی اراضی	خودگردان: ۷۰/۷۴ غیر خودگردان: ۸۸/۷۵	۳۰۴/۵	۰/۱۷۸
۴	لوله گذاری	خودگردان: ۷۰/۴۰ غیر خودگردان: ۸۴/۴۲	۳۲۴/۵	۰/۳۴۷
۵	تجهیز و نوسازی مزارع	خودگردان: ۷۰/۹۳ غیر خودگردان: ۸۴/۳۳	۳۳۱	۰/۲۴۷
۶	احداث جاده های بین مزارع	خودگردان: ۷۱/۹۷ غیر خودگردان: ۷۲/۶۷	۴۰۷	۰/۹۶
۷	ایجاد ایستگاه های پمپاژ	خودگردان: ۷۲/۰۹ غیر خودگردان: ۸۴/۰۰	۲۹۰	۰/۰۴۸
۸	پوشش انهار	خودگردان: ۸۲/۰۷ غیر خودگردان: ۷۰/۰۵	۴۰۲	۰/۹۲۰
۹	شبکه انتقال و اصلاح مسیر و بهسازی	خودگردان: ۷۲/۵۶ غیر خودگردان: ۸۳/۱۷	۳۵۶	۰/۰۳۳
۱۰	احداث واحدهای صنعتی	خودگردان: ۷۳/۰۹ غیر خودگردان: ۷۱/۰۰	۴۰۵	۰/۶۷۵
۱۱	احداث و لایروبی کانالهای اصلی و فرعی	خودگردان: ۷۰/۸۳ غیر خودگردان: ۸۶/۶۷	۳۱۷	۰/۰۸۴
۱۲	آبیاری تحت فشار	خودگردان: ۷۳/۰۱ غیر خودگردان: ۸۴/۸۳	۳۵۲	۰/۳۴۹

ادامه جدول ۱

۰/۱۰۷	۳۲۴	خود گردان: ۷۲/۸۲ غیر خود گردان: ۸۹/۴۲	احداث و تجهیز چاه	۱۳
۰/۶۷۷	۳۸۹	خود گردان: ۷۴/۲۴ غیر خود گردان: ۸۰/۶۷	برقی کردن چاهها	۱۴
۰/۶۰۹	۴۰۸	خود گردان: ۷۴/۶۳ غیر خود گردان: ۷۱/۵	احداث و لایروبی زهکشها	۱۵
۰/۱۱	۳۳۰	خود گردان: ۷۳/۳۴ غیر خود گردان: ۸۹/۵۰	احداث استخر ذخیره آب	۱۶
۰/۶۱۹	۳۹۰/۵	خود گردان: ۷۲/۸۱ غیر خود گردان: ۷۷/۴۲	احداث و مرمت کانال خاکی	۱۷
۰/۰۷۶	۳۶۰/۵	خود گردان: ۷۲/۵۹ غیر خود گردان: ۸۲/۴۲	احداث بند انحرافی و تغذیه ای	۱۸
۰/۰۰۱	۲۴۹	خود گردان: ۷۱/۷۹ غیر خود گردان: ۱۰۱	تهیه نقشه کاداستر	۱۹
۰/۸۳۳	۴۰۲	خود گردان: ۷۱/۰۲ غیر خود گردان: ۷۰/۵	تأسیسات آبی	۲۰
۰/۶۳۹	۴۰۵	خود گردان: ۷۳/۶۱ غیر خود گردان: ۷۱	انجام مطالعه آبیاری زهکشی	۲۱
۰/۴۸	۳۸۳	خود گردان: ۷۲/۷۶ غیر خود گردان: ۷۸/۶۷	انجام عملیات نقشه برداری	۲۲
۰/۷۶۸	۴۱۱	خود گردان: ۷۳/۰۴ غیر خود گردان: ۷۲	مطالعه لایه بندی خاک در سطحی معادل	۲۳
۰/۶۱۷	۳۳۳/۵	خود گردان: ۶۶/۸۵ غیر خود گردان: ۵۹/۰۸	احداث انبار (متر مربع)	۲۴
۰/۶۸۲	۳۳۴/۵	خود گردان: ۶۴/۷۲ غیر خود گردان: ۷۰/۷۵	احداث دفتر کار (متر مربع)	۲۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۲. مقایسه شاخص وضعیت مالی و سرمایه‌گذاری در تعاونیهای خودگردان و غیر خود گردان

چنانکه در جدول ۲ مشاهده می‌شود، در هیچ‌کدام از آماره‌های محاسبه شده در شاخصهای مربوط به وضعیت مالی و سرمایه‌گذاری در تعاونیهای تولید خودگردان و

غیر خودگردان تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود و این بیانگر آن است که مدیران تعاونیهای خودگردان فعالیتی شبیه تعاونیهای غیر خودگردان داشته و از این لحاظ ارجحیتی بر یکدیگر ندارند.

جدول ۲. مقایسه تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان از نظر شاخص وضعیت مالی و سرمایه

گذاری (دفاتر مالی سال ۱۳۸۳)

ردیف	شاخصهای وضعیت مالی و سرمایه گذاری	میانگین رتبه ای	مقدار آماره من ویت نی یو	P (سطح معنی داری)
۱	سرمایه اولیه	خودگردان: ۶۵/۸۵ غیر خودگردان: ۴۶/۸۷	۱۷۷/۵	۰/۳۲۵
۲	سرمایه کنونی	خودگردان: ۶۳/۳۶ غیر خودگردان: ۵۲/۱۳	۱۹۸/۵	۰/۵۴۲
۳	میزان تسهیلات بلاعوض دریافتی از دولت تاکنون	خودگردان: ۵۴/۸ غیر خودگردان: ۶۰/۳۸	۱۸۸/۵	۰/۷۲۲
۴	جمع داراییهای منقول	خودگردان: ۴۲/۸۲ غیر خودگردان: ۴۸	۱۰۸	۰/۷۴۴
۵	جمع داراییهای غیر منقول	خودگردان: ۳۷/۷۹ غیر خودگردان: ۳۰/۶۷	۸۶	۰/۶۰۳
۶	جمع هزینه های پرسنلی ۱۳۸۳	خودگردان: ۴۴/۵ غیر خودگردان: ۳۰	۸۴	۰/۳۵۱
۷	جمع هزینه های غیر پرسنلی ۱۳۸۳	خودگردان: ۴۱/۱۵ غیر خودگردان: ۲۸/۱۳	۱۰۲/۵	۰/۲۴۷
۸	جمع درآمد ناخالص تعاونی ۱۳۸۳	خودگردان: ۴۱/۹۲ غیر خودگردان: ۳۳/۲۵	۱۲۳	۰/۴۹۹
۹	جمع درآمد خالص ۱۳۸۳	خودگردان: ۳۶/۱۹ غیر خودگردان: ۳۱/۶۷	۸۹	۰/۷۳۶
۱۰	تعداد دفعات اخذ وام	خودگردان: ۴۶/۵۲ غیر خودگردان: ۳۴/۶۳	۱۲۸/۵	۰/۳۹۳

مأخذ: یافته های تحقیق

۳. شاخص مکانیزاسیون (استفاده از ادوات مکانیزه) در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان
 به منظور مقایسه میزان برخورداری تعاونیهای تولید مورد مطالعه از ادوات مکانیزه، در خصوص هشت مورد ادوات اصلی کشاورزی مقایسه به عمل آمد و مشاهده شد به جز در خصوص گاوآهن که یک دنباله بند به حساب می آید و در این خصوص تعاونیهای غیر خودگردان وضعیت بهتری دارند، در سایر موارد هیچ گونه تفاوت معنی داری مشاهده نمی شود و از این لحاظ نیز در مجموع تفاوت قابل ملاحظه ای بین تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان دیده نشده و لذا می توان مدیریت آنها تقریباً در یک سطح موفق عمل کرده است.
 جدول ۳. مقایسه شاخص مکانیزاسیون و وضعیت ادوات مکانیزه در تعاونیهای خودگردان و غیر

خودگردان

ردیف	نوع ادوات مکانیزه	میانگین رتبه ای	مقدار آماره	P (سطح معنی داری)
۱	تراکتور	خودگردان: ۷۳/۹۴ غیر خودگردان: ۷۵/۳۳	۴۱۵	۰/۹۳۱
۲	کمباین	خودگردان: ۷۴/۵۶ غیر خودگردان: ۷۳/۰۰	۴۱۷	۰/۹۰۲
۳	کمپینات	خودگردان: ۷۴/۱۵ غیر خودگردان: ۷۰/۵۰	۴۰۲	۰/۵۷۷
۴	تیلر	خودگردان: ۷۶/۱۰ غیر خودگردان: ۷۳/۵۰	۴۲۰	۰/۶۴۵
۵	وسیله نقلیه	خودگردان: ۷۶/۶۷ غیر خودگردان: ۷۲/۲۵	۴۱۲	۰/۷۸۶
۶	کامیون و کامیونت	خودگردان: ۷۵/۱۷ غیر خودگردان: ۸۳/۵۰	۳۸۴	۰/۲۳۷
۷	گاوآهن	خودگردان: ۷۴/۷۱ غیر خودگردان: ۱۰۷/۲۵	۲۴۷	۰/۰۳۹
۸	دیسک	خودگردان: ۷۶/۷۹ غیر خودگردان: ۶۹/۵۰	۳۹۶	۰/۶۱۵

مأخذ: یافته های تحقیق

۴. مقایسه شاخص و میزان و وضعیت خدمات رسانی به اعضا در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان یکی از موارد مهم مقایسه مدیریت تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان، مقایسه میزان خدمات ارائه شده به اعضای تعاونی می باشد. این مقایسه در قالب ۱۶ نوع خدمات ارائه شده به اعضا مورد بررسی قرار گرفت. چنانکه در جدول ۴ مشاهده می شود، در زمینه ۹ مورد خدمات ارائه شده، تعاونیهای غیر خودگردان وضعیت بهتری نسبت به تعاونیهای خودگردان داشته اند که این موارد عبارتند از:

۱. انجام عملیات جمع آوری محصولات تولیدی اعضا
۲. نگهداری و انبارداری محصولات اعضا
۳. تبدیل و طبقه بندی و بسته بندی محصولات اعضا
۴. بازاریابی و فروش محصولات اعضا
۵. تهیه ماشین آلات کشاورزی برای اعضا
۶. تأمین آب زراعی مورد نیاز اعضا
۷. ایجاد شبکه های آبرسانی
۸. بهره برداری جمعی و مشترک از اراضی ملکی و استیجاری
۹. ایجاد حوضچه پرورش آبزیان برای بهره برداری جمعی اعضا

جدول ۴. مقایسه شاخص میزان و وضعیت خدمات‌رسانی به اعضا در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان

ردیف	نوع خدمات ارائه شده به اعضا	میانگین رتبه ای	مقدار آماره P (سطح معنی داری)	من ویت نی یو
۱	انجام عملیات جمع آوری محصولات تولیدی اعضا	خود گردان: ۶۳/۰۹ غیر خود گردان: ۹۹/۳	۱۳۳/۵	۰/۰۲۷
۲	نگهداری و انبارداری محصولات اعضا	خود گردان: ۶۰/۱۳ غیر خود گردان: ۹۳/۵	۱۳۲/۵	۰/۰۱۷
۳	تبدیل و طبقه بندی و بسته بندی محصولات اعضا	خود گردان: ۵۹ غیر خود گردان: ۸۸/۸۸	۱۱۴/۵	۰/۰۱۵
۴	حمل و نقل محصولات اعضا	خود گردان: ۵۹/۴۹ غیر خود گردان: ۸۳/۸	۱۷۱	۰/۰۹۲
۵	بازاریابی و فروش محصولات اعضا	خود گردان: ۵۹/۵۹ غیر خود گردان: ۹۳/۶	۱۲۷	۰/۰۲۸
۶	تهیه ماشین آلات کشاورزی برای اعضا	خود گردان: ۶۴/۲۴ غیر خود گردان: ۱۱۰/۳	۹۳/۵	۰/۰۰۶
۷	تأمین آب زراعی مورد نیاز اعضا	خود گردان: ۵۷/۵۲ غیر خود گردان: ۹۲/۲	۱۱۴	۰/۰۱۴
۸	توزیع نیروی برق	خود گردان: ۵۶/۲۳ غیر خود گردان: ۷۳/۷	۱۸۶	۰/۱۸۶
۹	ایجاد شبکه های آبرسانی	خود گردان: ۵۸/۷۸ غیر خود گردان: ۱۰۰	۹۰	۰/۰۰۷
۱۰	تلقیح مصنوعی دامها	خود گردان: ۶۵/۵۵ غیر خود گردان: ۶۶/۷	۲۲۱/۵	۰/۳۴۳
۱۱	مبارزه با آفات نباتی و حیوانی	خود گردان: ۶۸/۴۳ غیر خود گردان: ۹۸	۱۹۰	۰/۰۹۳
۱۲	بهره برداری جمعی و مشترک از اراضی ملکی و استیجاری	خود گردان: ۵۳/۱ غیر خود گردان: ۹۱	۶۲	۰/۰۱۱
۱۳	ایجاد حوضچه پرورش آبزیان برای بهره برداری جمعی اعضا	خود گردان: ۵۹/۴۷ غیر خود گردان: ۸۰	۱۶۰	۰/۰۲۹
۱۴	تأمین اعتبارات و وامهای مورد نیاز اعضا	خود گردان: ۶۴/۰۳ غیر خود گردان: ۸۹/۱	۱۸۹/۵	۰/۱۳۳
۱۵	قبول نمایندگی سایر شرکتهای، مؤسسات دولتی و غیر دولتی	خود گردان: ۵۹/۴۷ غیر خود گردان: ۸۴/۲	۱۶۹	۰/۱۰۶
۱۶	ارائه نهاده های کشاورزی	خود گردان: ۷۲ غیر خود گردان: ۸۴/۲	۲۱۰	۰/۰۸۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۵. مقایسه شاخص نوع و میزان تحقق انتظارات از دولت در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان یکی از محورهای مقایسه تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان، مقایسه نوع و میزان تحقق انتظارات تعاونیهای تولید خودگردان و غیر خودگردان از دولت می باشد. چنانکه در جدول ۵ ملاحظه می شود، در پنج مورد، میزان تحقق انتظارات تعاونیهای خودگردان از دولت کمتر از میزان تحقق این انتظارات در تعاونیهای غیر خودگردان بوده است؛ به عبارت دیگر، دولت توقعات و انتظارات تعاونیهای غیر خودگردان را بیشتر از انتظارات تعاونیهای خودگردان برآورده کرده است. مواردی (۵ مورد) که تفاوت معنی دار در میزان تحقق انتظارات در بین تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان مشاهده می شود عبارتند از:
۱. شناسایی منابع بالقوه و بالفعل آب و خاک و انجام مطالعات جامع کشاورزی و تهیه نقشه های مورد نیاز
 ۲. اختصاص اعتبارات عمرانی بلاعوض برای اجرای طرح زیربنایی
 ۳. احداث تأسیسات ساختمانی مورد نیاز
 ۴. ارائه خدمات کارشناسی از طریق مأمور کردن سرباز سازندگی یا یک کارشناس خبره
 ۵. اعطای کارگزاری خرید محصولات تولیدی اعضا و تأمین اعتبارات مورد نیاز

جدول ۵. مقایسه شاخص نوع و میزان تحقق انتظارات از دولت در تعاونیهای خودگردان و

غیر خودگردان

ردیف	نوع انتظارات	میانگین رتبه ای	مقدار آماره من ویت نی یو	P(سطح معنی داری)
۱	تصویب قوانین و مقررات لازم به منظور تسهیل امور تعاونیها	خودگردان: ۷۰/۷۹ غیر خودگردان: ۹۹/۶۷	۲۴۵	۰/۰۸۵
۲	شناسایی منابع بالقوه و بالفعل آب و خاک و انجام مطالعات جامع کشاورزی و تهیه نقشه های مورد نیاز	خودگردان: ۶۷/۹۸ غیر خودگردان: ۱۱۴/۶۷	۱۳۱	۰/۰۰۴
۳	تأمین تسهیلات مناسب در جهت توسعه فناوری نوین کشاورزی	خودگردان: ۶۹/۴۴ غیر خودگردان: ۹۴/۰۸	۲۶۰/۵	۰/۱۳۱
۴	آموزش اعضا در زمینه حفظ و حراست از منابع پایه و جلوگیری از فرسایش و تخریب منابع	خودگردان: ۷۱/۰۵ غیر خودگردان: ۸۱/۷۵	۳۴۶/۵	۰/۵۲۱
۵	آموزش مدیر عامل و ارکان تعاونی تولید	خودگردان: ۷۲/۶۸ غیر خودگردان: ۸۰/۵۰	۳۷۲	۰/۶۴۲
۶	اختصاص اعتبارات عمرانی بلاعوض برای اجرای طرح زیربنایی	خودگردان: ۷۰/۱۱ غیر خودگردان: ۱۱۵/۲۵	۱۵۱/۵	۰/۰۰۷
۷	احداث تأسیسات ساختمانی مورد نیاز	خودگردان: ۷۰/۹۲ غیر خودگردان: ۱۰۸/۸۳	۱۹۶	۰/۰۲۵
۸	برقراری تسهیلات بانکی مناسب	خودگردان: ۷۰/۸۶ غیر خودگردان: ۱۰۳/۶۰	۱۸۷	۰/۰۷۵
۹	ارائه خدمات کارشناسی از طریق مأمور کردن سرباز سازندگی یا یک کارشناس خبره	خودگردان: ۶۹/۴۰ غیر خودگردان: ۱۱۹/۰۸	۱۲۲/۵	۰/۰۰۳
۱۰	اعطای کارگزاری خرید محصولات تولیدی اعضا و تأمین اعتبارات مورد نیاز	خودگردان: ۶۹/۱۴ غیر خودگردان: ۱۱۲/۸۳	۱۵۴	۰/۰۰۶
۱۱	اختصاص رتبه به تعاونیها به منظور اجرای بهتر پروژه های زیر بنایی در تعاونیها	خودگردان: ۷۰/۵۵ غیر خودگردان: ۶۹/۳۳	۳۹۵	۰/۹۳۶
۱۲	توجه بیشتر به تعاونیها و معرفی آنها به سایر ادارات دولتی و نهادهای دیگر	خودگردان: ۷۰/۵۹ غیر خودگردان: ۸۰/۲۵	۳۴۹/۵	۰/۵۵۷

مأخذ: یافته های تحقیق

۶. مقایسه شاخص وضعیت مالکیت اعضا در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان

برای داشتن تصویر بهتری از وضعیت تعاونیهای مورد بررسی، وضعیت مالکیت اعضا در بین تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان مقایسه شد. چنانکه در جدول ۶ مشاهده می‌شود، هیچ‌گونه تفاوت معنی داری در بین وضعیت مالکیت اعضا دیده نمی‌شود و از این حیث تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان در شرایط یکسانی به سر می‌برند و این امر را در تفسیر بهتر سایر نتایج یاری می‌کند.

جدول ۶. مقایسه شاخص وضعیت مالکیت اعضا در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان

ردیف	وضعیت مالکیت	میانگین رتبه ای	مقدار آماره	P (سطح معنی داری)
من ویت نی یو				
۱	تعداد بهره برداران با مالکیت ۵-۱ هکتار	خودگردان: ۶۸/۹۴ غیر خودگردان: ۷۰/۵	۳۲۲/۵	۰/۹۳۱
۲	تعداد بهره برداران با مالکیت ۶-۱۰ هکتار	خودگردان: ۶۸/۶۸ غیر خودگردان: ۷۷/۴	۲۸۸	۰/۶۲۹
۳	تعداد بهره برداران با مالکیت ۱۱-۲۰ هکتار	خودگردان: ۶۸/۶۱ غیر خودگردان: ۹۳/۳	۲۱۳	۰/۱۷۵
۴	تعداد بهره برداران با مالکیت ۲۱-۵۰ هکتار	خودگردان: ۶۸/۳۳ غیر خودگردان: ۸۶/۶	۲۴۲	۰/۳۱۱
۵	تعداد بهره برداران با مالکیت بیشتر از ۵۰ هکتار	خودگردان: ۶۸/۲۲ غیر خودگردان: ۷۵/۹	۲۹۰/۵	۰/۶۶۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۷. مقایسه شاخص میزان ارتباطات در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان

چنانکه در جدول ۷ مشاهده می‌شود، به جز در شاخص تعداد مراجعات مدیر عامل به اداره جهاد کشاورزی، در سایر شاخصها تفاوت معنی داری بین تعاونیهای خودگردان و

غیر خودگردان دیده نمی‌شود. در واقع تعداد مراجعات مدیرعامل به اداره جهاد کشاورزی در تعاونیهای غیر خودگردان به مراتب بیشتر از تعاونیهای خودگردان است، چرا که مدیرعامل در هر صورت کارمند اداره جهاد کشاورزی بوده و می‌بایست برای انجام برخی امور اداری و گزارش دهیها پیوسته به اداره مراجعه کند.

جدول ۷. مقایسه شاخص میزان ارتباطات در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان

ردیف	شاخص ارتباطات	میانگین رتبه ای	مقدار آماده من	P (سطح معنی‌داری)
				ویت نی یو
۱	تعداد مراجعه کارشناسان به تعاونی	خودگردان: ۶۶/۵۴ غیر خودگردان: ۹۲/۲	۱۹۹	۰/۱۴۴
۲	تعداد مراجعه مدیران و مسئولان دولتی به تعاونی	خودگردان: ۶۷/۱۶ غیر خودگردان: ۸۹/۹	۲۱۵/۵	۰/۱۹۹
۳	تعداد بازدید هیئت مدیره از سایر تعاونیها	خودگردان: ۶۵/۰۹ غیر خودگردان: ۴۶/۱۳	۱۷۴/۵	۰/۳۰۵
۴	تعداد مراجعه مدیرعامل به اداره جهاد کشاورزی	خودگردان: ۶۸/۳ غیر خودگردان: ۱۰۹/۶۳	۱۰۷/۵	۰/۰۴۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۸. مقایسه شاخص نیروی انسانی و اشتغال در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان

چنانکه در جدول ۸ مشاهده می‌شود، به جز در خصوص تعداد سربازان سازندگی که میزان استفاده از آنها در تعاونیهای غیر خودگردان بیشتر از تعاونیهای خودگردان بوده است، در سایر شاخصها تفاوت معنی‌داری بین آنها مشاهده نمی‌شود. همچنین در مقایسه بین اعضا در زمان تشکیل و حال در دو نوع تعاونی تفاوت معنی‌داری دیده نمی‌شود که این شاخص نیز شرایط مناسبتری برای قضاوت در خصوص سایر شاخصها ایجاد می‌کند.

جدول ۸. مقایسه شاخص نیروی انسانی و اشتغال در تعاونیهای خودگردان و غیر خودگردان

ردیف	شاخص نیروی انسانی و اشتغال	میانگین رتبه ای	مقدار آماره	P(سطح معنی داری)
			من ویت نی یو	
۱	تعداد اعضا در زمان تشکیل	خود گردان: ۶۸/۹۸ غیر خود گردان: ۵۸/۰۸	۳۲۷/۵	۰/۵۰۸
۲	تعداد اعضا در حال حاضر	خود گردان: ۷۵/۳۲ غیر خود گردان: ۷۹/۹۲	۴۰۵/۵	۰/۷۹۹
۳	تعداد فرصتهای شغلی	خود گردان: ۵۲/۹۵ غیر خود گردان: ۷۲/۳۳	۹۸	۰/۲۷۶
۴	تعداد کارکنان	خود گردان: ۷۷/۱۸ غیر خود گردان: ۵۹/۸۳	۳۳۸	۰/۳۳۲
۵	تعداد کارشناسان	خود گردان: ۷۷/۲۸ غیر خود گردان: ۵۷/۵۸	۳۲۴/۵	۰/۲۳۳
۶	تعداد سربازان	خود گردان: ۷۵/۲۴ غیر خود گردان: ۱۰۷/۱۷	۲۵۴	۰/۰۳۸
۷	تعداد مروجان	خود گردان: ۷۶/۳۳ غیر خود گردان: ۹۳/۳۳	۳۴۳	۰/۲۸۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

یافته‌های این مطالعه نشان‌دهنده تأثیر مثبت مدیریت دولتی در برخی از ابعاد عملکردی تعاونیها از حیث اجتماعی است، در حالی که بر شاخصهای عملکرد فنی و اقتصادی (شامل عملکرد فنی، سرمایه‌گذاری، مکانیزاسیون، مالکیت اعضا، ارتباطات کاری و اشتغال) چندان تأثیری نداشته است. چنانکه یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد، تغییر مدیریت دولتی و

غیرخودگردان به خودگردان تعاونیهای تولید کشاورزی را در شاخصهای اجتماعی، شامل میزان ارائه خدمات به اعضا توسط شرکت تعاونی و میزان تحقق انتظارات از دولت دچار مشکل می کند؛ بنابراین، پیشنهاد می شود تا خودگردانی تعاونیهای تولید به نحوی دنبال شود که مزیتهای مدیریت دولتی تداوم یابد.

از سوی دیگر، یافته های تحقیق نشان می دهد که بیشتر ابعاد عملکردی تعاونیهای تولید کشاورزی مورد مطالعه، مدیریت خودگردان و غیر خودگردان تفاوت معنی داری را نشان نمی دهد و به طور کلی می توان گفت مدیریت خودگردان بر اساس تعریف موجود از نظر عملکردی، کاربردی نیست و لازم است در آن بازنگری شود. در این باره گفتنی است همه آنچه مدیریت خودگردان نامیده می شود متوجه شرکتهای تعاونی تولید نیست چراکه در کشور ما به تجربه ثابت شده است که هر فعالیتی با مجموعه ای از عوامل درونی و بیرونی مرتبط است. بر این اساس ضمن توجه به عوامل درونی یک نظام مدیریتی لازم است تا به طور همزمان به عوامل بیرونی آن نیز توجه شود. با توجه به همین اصل مدیریتی، بر فرض تغییر در شیوه اجرایی دولت، یعنی کنار گذاشتن عزل و نصب مدیر عامل در تعاونیهای تولید کشاورزی، تغییر در شیوه مدیریت به سمت خودگردانی میسر نمی شود، بلکه لازم است تا به موارد زیر نیز توجه کافی گردد:

۱. هرچند در ۲۵ شاخص فنی مورد مقایسه به دلیل تشتت نظرات مخاطبین تحقیق، تنها در سه شاخص تفاوت دو گروه معنادار شده است (در هر سه مورد هم حمایتهای مدیریت دولتی منجر به بهبود شاخصها شده است)، اما در ۱۹ شاخص، میانگینهای رتبه ای تعاونیهای غیرخودگردان بالاتر بوده که نشاندهنده پایین بودن قدرت اجرایی تعاونیهای خودگردان در اجرای عملیات فنی مورد نیاز است که غالباً هم هزینه بر هستند؛ لذا پیشنهاد می شود حمایتهای تسهیلاتی دولت (وام کم بهره یا بلاعوض) برای همه تعاونیهای کشاورزی ادامه داشته باشد.

۲. با توجه به اینکه مهمترین هدف از تشکیل یک تعاونی تولید کشاورزی، خدمات رسانی به اعضا می باشد و بر اساس نتایج جدول ۴، در هر ۱۶ خدمت مورد سؤال، میانگینهای

رتبه‌ای تعاونیهای غیر خودگردان بالاتر از تعاونیهای خودگردان بوده است؛ هر چند این اختلاف میانگینها تنها در ۹ مورد معنادار شده است، ولی برخی محققین تا خطای ۱۰ درصد را در تحقیقات اجتماعی می‌پذیرند که با این فرض، ۱۳ شاخص از ۱۶ شاخص معنادار می‌شود. بنابراین در مجموع، این فرضیه تأیید شده است و پیشنهاد می‌گردد حمایت‌های مدیریتی دولت از تعاونیهای تولید کشاورزی به منظور افزایش توان خدمات رسانی آنان به جامعه هدف ادامه داشته باشد.

۳. هرچند در تحقیق حاضر به شاخصهای اقتصادی در بعد عملکردی تعاونیهای تولید بیشتر پرداخته شده است، اما لازم است تا کلیه اصول تعاون در خصوص این تعاونیها (هم بعد اجتماعی و هم بعد اقتصادی) مورد توجه قرار گیرد و در عمل به کار گرفته شود. یقیناً بدون انسجام گروهی در داخل تعاونیها (بین اعضای هیئت مدیره و همچنین سایر اعضای تعاونی) و همدلی و همبستگی بین اعضا و مشارکت تک تک اعضا در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های تعاونی نمی‌توان انتظار موفقیت تعاونیها در بعد اقتصادی را داشت.

۴. با توجه به نتایج به دست آمده، نقش دولت در موفقیت تعاونیهای غیر خودگردان کاملاً محرز و محسوس بوده است (به ویژه در بعد خدمات رسانی)؛ لذا باید ظرفیت‌سازی لازم در دولت انجام شود تا تعاونیهای تولید بیشتری (حداقل در میان مدت) تحت حمایت مدیریتی قرار گیرند. قطعاً در درازمدت استقلال تعاونیها پس از توانمندسازی آنان اولویت دارد.

۵. آموزش و توانمندسازی ارکان تعاونیهای تولید برای برعهده‌گیری مسئولیت تعاونی و نیز مدیریت عالی آن انجام شود.

۶. لازم است در تعاونیهای تولید کشاورزی فعلی تغییراتی در سطوح مربوط به بازار، کارآفرینی، تخصص‌گرایی و ... انجام شود. خودگردانی محقق نخواهد شد مگر اینکه ابتدا شرایط و لوازم کار مهیا شود. تغییرات و اصلاحات پیشنهادی از گامهای اولیه این اقدام هستند.

۷. نهادهای بالادستی برای حضور فعال در عرصه بازارهای اقتصادی باید مورد توجه قرار گیرند. یعنی در کنار توسعه شبکه های افقی تعاونیهای کشاورزی در گرایشهای مختلف بر اساس پتانسیلها و ظرفیتهای محلی به توسعه عمودی و ایجاد اتحادیه ها و شرکتهای مادر تخصصی می باید بیش از گذشته توجه شود.

علاوه بر موارد پیشگفتن در ادامه، توصیه های کاربردی حاصل از مشاهده و مصاحبه های عمیق به روش کیفی با تعدادی از مدیران تعاونیها و تجارب شخصی نگارندگان طی ۱۰ سال گذشته ارائه شود.

۱. اقدامات فراگیر

شامل کلیه عواملی است که محیط عمل شرکتهای تعاونی تولید روستایی را در داخل کشور در بر می گیرد؛ عواملی در زمینه های یکپارچگی قوانین و ضوابط بخش تعاون و برخی موارد به شرح زیر:

- اختصاص هدفمند یارانه ها به نحوی که روستاییان و کشاورزان به تأسیس و فعالیت در قالب شرکت تعاونی تمایل داشته باشند.

- تنظیم قوانین و مقرراتی که به تدریج منجر به کاهش جمعیت شاغل در بخش زراعت و افزایش جمعیت شاغل در بخشهای وابسته شود (توسعه کارآفرینی روستایی).

- تدوین قانون ترویج خصوصی و تعریف سازوکارهای آن با محوریت تعاونیهای تولید روستایی.

- ارائه کمکهای فنی و اعتباری خارج از سلايق دولتی که موجب وابستگی تعاونیها به دولت و رانت خواری، فشارهای اداری و ... نشود. تخصیص این کمکها می باید به نحوی برنامه ریزی شود که منجر به سود بیشتر و مشارکت بیشتر اعضای تعاونی در امور شرکتی و جمعی و فعالیتهای بلندمدت تر شود.

۲. اقدامات بخشی

شامل کلیه اقداماتی است که در وزارت جهاد کشاورزی و به ویژه دفاتر تخصصی باید دنبال شود؛ مانند: اصلاح سازوکارهای حمایتی و نظارتی، آموزش و توانمندسازی، ظرفیت سازی، شبکه سازی تعاونیها و از جمله موارد زیر:

- ایجاد یکپارچگی قوانین و مقررات در ثبت و فعالیت شرکتهای تعاونی تولید روستایی (انعطاف پذیری در اساسنامه)

- ایجاد بانک اطلاعات از بازارهای هدف شرکتهای تعاونی تولید روستایی

- دنبال کردن الگوی توسعه اجتماعی و اقتصادی و برنامه توانمندسازی اجتماع محور (الگوسازی و ترویج آن)

- تعریف و ارائه استانداردها و کنترل کیفیت محصولات تولیدی و اعطای رتبه کیفیت و قیمتگذاری محصولات بر اساس آن

- ظرفیت سازی در جمعیت کشاورزان برای تربیت و به کارگماری مدیران اصلاح و کارآمد در تعاونیها و خوداتکایی در مدیریت

- حفظ استقلال تعاونیها و قطع وابستگی مدیران به بخش دولتی

- آموزش و توانمندسازی تعاونیها

- تأمین زیرساختها (از جمله آب و خاک)

- تکریم و ارتقای جایگاه شرکت و مدیران آن نزد دستگاه های دولتی

- تربیت مروجان تخصصی تعاونیهای تولیدی

- تأمین مالی و تضمین سرمایه گذاری (یارانه ای)

- انتقال فناوری برای ارتقای کیفیت و کمیت تولیدات

- انجام مطالعات جامع و برنامه ریزی راهبردی و بلندمدت برای مزیت سازی توسعه شرکتهای تعاونی

۳. اقدامات درون بخشی

شامل کلیه اقداماتی ساختاری و کارکردی به شرح زیر است که باید درون شرکتهای تعاونی

تولید روستایی انجام شوند.

۱.۳. ابعاد ساختاری

- شبکه سازی برای هم افزایی و توسعه واحدهای مکمل و متمرکز در زنجیره های تولیدی، توزیعی و مصرف (فعال کردن اتحایه های موجود)
- ایجاد واحدهای فروش و بازاریابی و حرکت به سمت تولیدات کشاورزی تجاری
- ایجاد واحدهای تحقیق و توسعه (R&D) در تعاونی های تولید
- برنامه ریزی و تعهد به اجرا (کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت)
- تعریف سازوکارهای نظارت برنامه ای
- تعریف ساختارهای مشارکت بیشتر اعضا در تصمیم گیری از طریق بلوک بندی آرای اعضا
- ایجاد نهاد مالی یکپارچه مانند صندوق اعتبارات خرد برای تأمین مالی و گردش منابع مالی

۲.۳. ابعاد کارکردی

- ارتقای سطح مدیریت و کارشناسی شرکت تعاونی تولید
- تعریف سازوکارهای مناسب برای مشارکت اعضا در تصمیم گیری و مدیریت شرکت
- بهره گیری از کارآفرینان روستایی برای ایجاد مشاغل جدید و افزایش نسبت اشتغال اعضا به کل تعداد اعضا
- شفاف سازی و دنبال نمودن نقشهای توسعه ای شرکت برای روستاهای مشمول
- التزام به حسابداری حرفه ای و ثبت و نگهداری اسناد
- آموزش مستمر در سطوح مختلف شغلی
- تربیت و به کارگیری مروجان تخصصی برای انتقال فناوری و دانش مورد نیاز (ترویج خصوصی)
- تخصص گرایی از طریق استفاده از ظرفیتهای شرکت و جذب دانش آموختگان دانشگاهی

منابع

۱. آگهی، ح. (۱۳۸۴). نقش دولت در مدیریت تعاونی ها. اولین کنگره تعاون، اشتغال و توسعه. اردیبهشت ۱۳۸۴. دانشگاه یزد.

۲. آگهی، ح. و حیدری، ش. ح. (۱۳۸۶). ارزیابی مشارکتی تعاونی تولید روستایی با استفاده از رهیافت PRA (مطالعه مورد تعاونی تولید فرزبان استان لرستان). دو ماهنامه جهاد ترویج کشاورزی و توسعه روستایی، سال بیست و هفتم، شماره ۲۷۷، صفحات ۸۳-۱۲۸.
۳. آقاجانی ورزنده، م. (۱۳۸۰). بررسی و ارزیابی فعالیت های شرکت های تعاونی تولید روستایی استان اصفهان (۱۳۵۱-۷۱). پایان نامه کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.
۴. امینی، ا.م. و صفری شالی، ر.د. (۱۳۸۱). ارزیابی تأثیر آموزش در موفقیت شرکت های تعاونی مرغداران، مجله کشاورزی و منابع طبیعی. سال ششم، شماره ۲، صفحات ۱۷-۲۸.
۵. سعدی، ح.، اعظمی، م. و کریمی، س. (۱۳۸۶). آسیب شناسی تعاونی های تولید کشاورزی (مطالعه موردی استان همدان شهرستان کبودر آهنگ). دو ماهنامه جهاد ترویج کشاورزی و توسعه روستایی، سال بیست و هفتم، شماره ۲۷۷، صفحات ۶۱-۸۲.
۶. کوپاهی، م. و کیانی، غ. (۱۳۸۵). تعیین الگوی بهینه فعالیت شرکت های تعاونی روستایی با استفاده از مدل برنامه ریزی آرمانی، مجموعه مقالات اولین کنگره تعاون، اشتغال و توسعه. اردیبهشت ماه ۱۳۸۴. دانشگاه یزد.
۷. لهسایی زاده، ع. (۱۳۸۵). نقش تعاونی های تولید روستایی در اشتغال روستاییان، مجموعه مقالات اولین کنگره تعاون، اشتغال و توسعه. اردیبهشت ماه ۱۳۸۴. دانشگاه یزد.
8. Didi, B. (2004). Short communication fishing cooperatives participation in managing nearshore resources: The case in Capiz. central Philippines. *Fisheries Research*, 67, 81-91.
9. Gripsrud, G., Lenvik, G.H., & Olsen, N.V. (2001). Influence activities in agricultural cooperatives: The impact of heterogeneity the food sector in transition-Nordic Research- Proceedings of NJF Seminar No. 313. Norwegian Agricultural.